

ความเป็นมาของศัพท์แพทย์ภาษาไทย

ศาสตราจารย์ นายแพทย์สัญญา สุขพนธ์นันท์*

ภาควิชาพยาธิวิทยา, คณะแพทยศาสตร์ศิริราชพยาบาล, มหาวิทยาลัยมหิดล, กรุงเทพมหานคร ๑๐๓๑๐.

*กรรมการในคณะกรรมการจัดทำพจนานุกรมศัพท์แพทย์ศาสตร์ ราชบัณฑิตยสถาน (พ.ศ. ๒๕๕๑)

เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปในวงการนักภาษาศาสตร์ไทยว่า พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปกพงศ์ประพันธ์ ทรงเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่งยวดในงานบัญญัติศัพท์ภาษาไทย โดยในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ รัฐบาลได้พิจารณาเห็นว่า ศัพท์ภาษาไทยที่มีใช้อยู่ยังไม่เพียงพอแก่การแต่งตำราต่าง ๆ จึงได้ตั้งกรรมการขึ้นคณะหนึ่ง เพื่อพิจารณابัญญัติศัพท์ให้เพียงพอแก่การนั้น โดยมอบให้พลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนคราธิปกพงศ์ประพันธ์ (แต่ครั้งดำรงฐานันดรศักดิ์เป็นพระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาสำนักนายกรัฐมนตรีในขณะนั้น เป็นเจ้าของเรื่อง ดำเนินการร่วมกับผู้แทนกระทรวงทบวงกรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง กรรมการคณะนี้ได้วางหลักเกณฑ์ทั่ว ๆ ไปในการบัญญัติศัพท์ไว้ ๒ ประการคือ

๑. ทับศัพท์ เขียนคำศัพท์ขึ้นเป็นภาษาไทย โดยเขียนให้เหมาะกับเสียงภาษาไทย
๒. คิดคำขึ้นใหม่ โดยผูกขึ้นจากคำไทย หรือภาษาบาลีและสันสกฤต ที่มีใช้เป็นคำไทยอยู่แล้ว และได้บัญญัติศัพท์ประกาศออกใช้ไปแล้ว ๔ ฉบับ คือ ฉบับที่ ๑ ว่าด้วยระเบียบวิธีทับศัพท์คำอักษรโรมัน และกำหนดชื่อทวีป ประเทศ เมืองหลวง มหาสมุทร ทะเล และเกาะ ฉบับที่ ๒ ศัพท์วิทยาศาสตร์ ฉบับที่ ๓ ศัพท์แพทย์ และฉบับที่ ๔ ศัพท์สถิติ*

สำหรับผู้ที่มิชอบทาบอย่างมาในงานบัญญัติศัพท์แพทย์ไทยจนเป็นที่ยอมรับนั้นคือ ศาสตราจารย์

นายแพทย์อวย เกตุสิงห์ แห่งคณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ราชบัณฑิต ในวิชาวิทยาศาสตร์ประยุกต์ ท่านเป็นบรรณาธิการคนแรกของสารศิริราช (พ.ศ. ๒๔๙๒-๒๕๑๑) ท่านได้ใช้วิธีเผยแพร่โดยเสนอศัพท์ไทยขึ้นใช้แทนภาษาอังกฤษ ดีพิมพ์ในบทความชุด “เสนอศัพท์เพื่อเลือกใช้” ตั้งแต่ มกราคม ๒๕๐๔ ถึงกุมภาพันธ์ ๒๕๐๙ ได้เสนอศัพท์รวม ๑๐,๖๐๐ คำและรากศัพท์อีก ๔๗๓ คำ ต่อมากระทรวงสาธารณสุขได้แต่งตั้งท่านเป็นผู้แทนในที่ประชุมคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ภาษาไทยเพื่อพิจารณาศัพท์แพทย์ไทยเทียบภาษาอังกฤษ ผลของการประชุมครั้งนั้นคือ ราชบัณฑิตยสถานได้ตีพิมพ์พจนานุกรมศัพท์แพทย์อังกฤษ-ไทย ฉบับแรก ออกเผยแพร่ในปี พ.ศ. ๒๕๐๘ คำเกือบทั้งหมดได้จากสารศิริราชและนับเป็นครั้งแรกที่มีมาตรฐานศัพท์แพทย์สำหรับประเทศไทย* พจนานุกรมศัพท์แพทย์อังกฤษ-ไทย ฉบับแรกมีศัพท์รวม ๑๑,๙๕๖ คำ (เพิ่มขึ้นจากที่อาจารย์อวยได้เสนอไว้ ๑,๓๕๖ คำ) และรากศัพท์อีก ๔๘๔ คำ (เพิ่มขึ้นจากที่อาจารย์อวยได้เสนอไว้ ๑๑ คำ) ซึ่งพระยาอนุমানราช อนุรักษ์การตำแหน่งนายกราชบัณฑิตยสถานและประธานกรรมการบัญญัติศัพท์ภาษาไทย ได้กล่าวยกย่องอาจารย์อวยไว้ในคำนำ ดังนี้

“หลักเกณฑ์ในการบัญญัติศัพท์ ได้ใช้หลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการบัญญัติศัพท์ชุดเก่าวางไว้ เพราะเห็นว่าเป็นหลักเกณฑ์ที่ดีแล้ว ส่วนการเขียนทับศัพท์นั้น ได้ใช้ระเบียบวิธีทับศัพท์คำอักษรโรมัน ตามแบบที่ ๒

แห่งประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีเรื่องบัญญัติศัพท์ฉบับที่ ๑ ลงวันที่ ๒๔ กันยายน พ.ศ. ๒๔๙๕ เว้นแต่คำเทคนิคทางแพทย์ ซึ่งแล้วแต่คณะแพทย์จะตกลงกันให้เขียนอย่างไรก็คงเขียนไว้ตามนั้น เพราะฉะนั้น การเขียนทับศัพท์เฉพาะศัพท์แพทย์นี้ จึงมีบางคำที่แตกต่างไปจากประกาศดังกล่าวบ้าง

บัดนี้ คณะกรรมการได้พิจารณารับรองศัพท์แพทย์ ซึ่งกระทรวงสาธารณสุขได้เสนอเสร็จแล้ว เป็นคำศัพท์ประมาณ ๑๑,๙๕๖ คำ และธาตุอีกประมาณ ๔๘๔ คำ ราชบัณฑิตยสถานจึงได้จัดตีพิมพ์ขึ้นเป็นเล่มดังที่ปรากฏนี้ ในการพิจารณาศัพท์แพทย์นี้กระทรวงสาธารณสุขได้แต่งตั้งให้ศาสตราจารย์ นายแพทย์อวย เกตุสิงห์ แห่งคณะแพทยศาสตร์และศิริราชพยาบาล มหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ ราชบัณฑิต เป็นผู้แทนเข้าร่วมพิจารณาในฐานะผู้เชี่ยวชาญและได้ริเริ่มทำเรื่องนี้อย่างเป็นเวลานาน

การบัญญัติศัพท์เป็นกิจที่ยากลำบากมาก เพราะถึงแม้จะพยายามคิดให้รอบคอบสักเพียงใด และจะปรึกษาหารือกับท่านผู้คงแก่เรียนสักเพียงใด ก็ยังหลีกเลี่ยงความบกพร่องไม่ได้ ด้วยภาษาแต่ละภาษาย่อมมีอัจฉริยะลักษณะของตนทั้งในทางความหมายและทางเสียง ซึ่งศัพท์ที่คิดขึ้นนั้นจะต้องอนุโลมตามอย่างสนิทแนบเนียน จึงจะมีชีวิตถาวรสืบไป

ราชบัณฑิตยสถานขอขอบพระทัยท่านที่ปรึกษา และขอบใจกรรมการทุกท่าน โดยเฉพาะศาสตราจารย์ นายแพทย์อวย เกตุสิงห์ ที่อุตสาหะสละกำลังกายกำลังความคิดร่วมกันทำศัพท์แพทย์ ขึ้นไว้เป็นสมบัติของชาติ อันเป็นมรดกทางวิชาการ ซึ่งจะตกทอดไปถึงอนุชนคนรุ่นหลังในอนาคตสืบต่อไป”

ความจำเป็นในการทับศัพท์ตามที่คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์แพทย์ได้วางหลักสำหรับการใช้คำทับศัพท์ไว้มี ๓ ข้อ คือ ๑. คำที่ยังไม่มีคำไทยแทน ๒. คำที่มีความหมายยืดยาว และ ๓. คำที่มีความหมายหลายอย่างต่าง ๆ กัน” สำหรับหลักการเขียนทับศัพท์ของอาจารย์อวยมีดังนี้

“๑. พยายามให้ได้สำเนียงใกล้เคียงภาษาเดิมมากที่สุด ขณะเดียวกันก็ระลึกลึกอยู่ว่า เป็นไปไม่ได้ที่จะ

เขียนคำไทยให้มีสำเนียง “เหมือน” คำอังกฤษอย่างแท้จริง เพราะฉะนั้น ถ้ามีเหตุผลด้านอื่นก็ยอมให้ความผิดเพี้ยนในเรื่องสำเนียงบ้าง

๒. พยายามสะกดคำไทยให้ผู้อ่านสามารถคิดย้อนกลับไปได้ว่าคำภาษาอังกฤษนั้นเขียนอย่างไร ให้สามารถค้นพจนานุกรมภาษาอังกฤษได้สำหรับคำที่ไม่รู้จัก ทั้งนี้เพราะคำแพทย์จำนวนมากมาย ไม่มีใครสามารถจำหมดทุก ๆ คำได้ ทุกคนต้องอาศัยพจนานุกรม ถ้าไม่รู้ว่าคำสะกดอย่างไรการค้นพจนานุกรมก็ลำบาก นอกจากนั้นยังมีคำที่ออกเสียงเหมือนกัน แต่เขียนต่างกันและความหมายต่างกัน ต้องการให้สามารถแยกคำเช่นนี้ออกจากกันได้ด้วย

เพื่อให้ได้ผลที่กล่าวนี้จึงจำเป็นต้องมีวิธีเขียนขึ้นใหม่สำหรับพยัญชนะและสระบางตัว และพยายามเก็บตัวอักษรในคำอังกฤษให้หมดทุกตัว ความพยายามนี้ไม่สามารถทำให้ได้ผลร้อยเปอร์เซ็นต์ เพราะเหตุผลทางภาษา ยังมีอีกมากคำที่เขียนยังไม่ลงตามกฎเกณฑ์ที่วางไว้ ต้องถือเป็นข้อยกเว้น แต่คำเหล่านี้คงไม่เป็นที่ยุ่งยากนักสำหรับผู้ที่มีความรู้วิชาแพทย์”

อาจารย์อวยได้เคยแสดงเหตุผลที่ท่านสนใจเรื่องการบัญญัติศัพท์แพทย์ในการอภิปรายครั้งสำคัญเรื่อง “ปัญหาการใช้คำไทย” ซึ่งจัดโดยชุมนุมภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๕ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เสด็จมาเป็นองค์ประธานของการอภิปรายครั้งนี้ โดยอาจารย์อวยได้แสดงเหตุผลไว้ดังนี้ “ข้าพระพุทธเจ้าเองได้มีเหตุเกิดขึ้นที่ทำให้ต้องสนใจทางภาษาไทยสำหรับวิชาแพทย์ คือ เมื่อเรียนแพทย์จบใหม่ ๆ ยายถึงแก่กรรมลง ข้าพระพุทธเจ้าประสงค์จะเขียนหนังสือสั้น ๆ เกี่ยวกับวิชาแพทย์สำหรับประชาชน ก็ได้พบความยากลำบากอย่างยิ่งในการที่จะเขียนให้คนธรรมดาเข้าใจในวิชาแพทย์สมัยใหม่ได้ จึงได้เริ่มแต่นั้นว่าจะต้องหาคำภาษาไทยมาใช้ ต่อมาเมื่อมีการส่งเสริมภาษาไทยในด้านสร้างคำใหม่ ๆ ก็ได้มีการบัญญัติศัพท์ต่าง ๆ ขึ้นเป็นจำนวนมาก ในกรณีนี้สำหรับข้าพระพุทธเจ้าเองมีความเห็นไม่ค่อยตรงกับคณะกรรมการบางชุดที่ผ่านมาแล้ว โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในแง่

ที่นิยมใช้คำศัพท์ต่างประเทศมาเป็นภาษาไทย นี้ก็เพราะรู้สึกว่าคุณค่าของไทยของเราก็มีพอใช้ ถ้าเลือกให้ดีกว่าก็น่าจะนำมาใช้ได้มาก ในเรื่องนี้ข้าพระพุทธเจ้ามีความภูมิใจอยู่เสมอว่าคนไทยเรามีโชคดีที่มีภาษาที่มีลักษณะพิเศษอยู่สองสามประการที่ไม่แพ้ภาษาใดในโลก ประการหนึ่งเรามีการออกเสียงมีอักขรวิธีที่สามารถจะทำให้เสียงได้มากมาย จนกระทั่งกล่าวได้ว่า เกือบไม่มีภาษาใดในโลกนี้ที่เราไม่สามารถจะเขียนเลียนเสียงได้ด้วยอักษรไทยของเรา นับว่าเป็นสมบัติที่มีคุณค่าอย่างยิ่ง ต่างกับภาษาต่างประเทศเป็นอันมากที่มีการจำกัดในเรื่องเสียงอีกข้อก็คือคำไทยเราเป็นคำสั้น ๆ ง่าย ๆ ซึ่งเหมาะสำหรับการใช้ประโยชน์ในข้อที่สามคือ การที่เราสามารถจะสร้างคำขึ้นมาใหม่โดยการเอาคำสองหรือสามคำมาต่อกันเข้าทำให้ได้คำซึ่งมีความหมายแปลกไปจากเดิมนับว่าเป็นสมบัติที่ดียิ่งของภาษาไทย มีคนจำนวนไม่น้อยไม่นึกถึงข้อนี้ จึงพยายามจะใช้คำภาษาต่างประเทศ เพื่อสร้างคำไทยขึ้น ในกรณีที่ข้าพระพุทธเจ้ามีหน้าที่ต้องสอนนักเรียนแพทย์ เขียนหนังสือบ่อย ๆ เกิดความจำเป็นที่จะต้องคิดคำขึ้นมาใช้และมีความรังเกียจที่จะใช้ภาษาต่างประเทศ จึงได้พยายามรวบรวมคำขึ้นเป็นจำนวนมาก และได้ใช้เรื่อย ๆ มาในการเขียนนิยายสารของคณะแพทย์ศาสตร์และศิริราชพยาบาล หรือสารศิริราช แต่ว่าในข้อนี้ ข้าพระพุทธเจ้าก็สำนึกดีในความอันตรายอันจะเกิดขึ้นจากความเข้าใจผิดในเรื่องคำเหล่านั้น หรือพูดง่าย ๆ ในแง่ที่ทำให้คนหมั่นไส้ว่าชอบสร้างคำอะไรใหม่ ๆ จึงใช้วิธีพยายามค่อยทำค่อยไปในบัดนี้เมื่อได้ทำสารศิริราชมาเป็นเวลา ๑๓-๑๔ ปีนี้ ก็รู้สึกว่าได้รวบรวมคำภาษาไทยที่อาจใช้แทนคำต่างประเทศไว้ได้หลายพันคำ และนับว่าเป็นโอกาสดีที่กระทรวงสาธารณสุขได้เสนอนามข้าพระพุทธเจ้าได้ร่วมในคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ของราชบัณฑิตยสถานในแง่ที่เกี่ยวกับคำแพทย์ การนี้ข้าพระพุทธเจ้าเป็นแต่เพียงฝ่ายเสนอขอความเห็นหรือขอคำแนะนำ กรรมการราชบัณฑิตยสถานให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี แต่ก่อนอื่นข้าพระพุทธเจ้าได้ขอข้อตกลงกับคณะกรรมการบัญญัติศัพท์สำคัญข้อหนึ่งคือว่า ขอให้ถือว่าศัพท์ที่เสนอนั้นเป็นการเสนอ ไม่ใช่เป็นการบัญญัติ หมายความว่าไม่มีการ

บังคับให้ใช้ เป็นการแนะนำขึ้นมาเท่านั้นเอง และถ้าใครเห็นดีชอบ ก็ใช้ ใครไม่ชอบ ก็ไม่ใช้ อันนี้ก็คงจะคล่องจงไปกับกระแสพระราชดำรัสที่ว่าภาษามีสีวิต คำไหนที่ดีก็คงจะอยู่ยั่งยืนต่อไป คำไหนที่ไม่ดีมันก็ตายไปเอง โดยวิธีนี้ข้าพระพุทธเจ้าเข้าใจว่าคำศัพท์ที่ไม่เหมาะสมก็คงจะหายไปเอง ส่วนคำศัพท์ไหนที่ดีก็คงจะมีผู้ใช้ต่อไป...”

ศาสตราจารย์ นายแพทย์สุด แสงวิเชียรได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการบัญญัติศัพท์ไว้ว่า “ประวัติของศัพท์ในวิชากายวิภาควิทยา” ลงตีพิมพ์ใน “ราชบัณฑิตสาร สำนักวิทยาศาสตร์ เล่มที่ ๑ มิถุนายน ๒๔๘๗ ปีที่ ๑” ซึ่งได้นำมาตีพิมพ์อีกครั้งในหนังสือ “๗๐ ปี ราชบัณฑิตยสถาน” โดยราชบัณฑิตยสถาน ดังนี้^๕

- “๑. ถ้าคำใดมีคำไทยใช้แพร่หลาย และให้ความหมายเข้าใจดีอยู่แล้ว ไม่ควรมีจะดัดแปลงแก้ไข
- ๒. ถ้าศัพท์ใดขาดคำไทยได้ และคำนั้นให้ความหมายสมบูรณ์เท่าศัพท์เดิม ควรมีใช้คำที่บัญญัติขึ้น
- ๓. ถ้าไม่ขาดคำไทยให้ตรงกับความหมาย สมบูรณ์เท่าศัพท์เดิมได้ ควรมีทับศัพท์นั้นลงไปด้วยอักษรไทยให้อ่านมีสำเนียงคล้ายของเดิมที่สุด”

(อักขรวิธีใช้ตามต้นฉบับเดิมเพื่อรักษาไว้เป็นประวัติการเขียนหนังสือ - ส่วนของนายเจริญ อินทรเกษตร ราชบัณฑิตประเภทวรรณศิลป์ สาขาวิชาวรรณกรรมร้อยแก้ว)^๕

เรื่องการใช้วรรณยุกต์ในคำทับศัพท์จากภาษาอังกฤษก็เป็นปัญหาที่ถกเถียงกันมาช้านาน ศาสตราจารย์พิเศษ นายแพทย์ภูเก็ท วาจนนท์ เป็นอาจารย์แพทย์ที่เป็นที่ยอมรับในเรื่องภาษาไทยอีกท่านหนึ่ง ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการทับศัพท์ไว้ว่า วิธีการทับศัพท์ จำแนกได้เป็น ๓ วิธี คือ การถ่ายเสียง การถ่ายอักษร และการถ่ายเสียงร่วมกับการถ่ายอักษร โดยท่านได้แสดงตัวอย่างเทียบการทับศัพท์ทั้ง ๓ วิธีให้เห็นอย่างชัดเจนตามตารางที่ ๑ อาจารย์ภูเก็ทได้เสนอแนวทางในการทับศัพท์ตามลำดับดังนี้

- ๑. ใช้เสียงของคำต่างภาษานั้นเป็นพื้นฐาน
- ๒. ปรับเสียงให้เหมาะกับภาษาไทยหรือตามความนิยมในภาษาไทย

ตารางที่ ๑. ตัวอย่างเทียบการทับศัพท์ทั้ง ๓ วิธี^๖

คำภาษาอังกฤษ	วิธีถ่ายเสียง	วิธีถ่ายอักษร	วิธีถ่ายเสียงร่วมกับการถ่ายอักษร
Penicillin	เพนนิซิลลิน	เพนนิซิลลิน	เพนนิซิลลิน
Maugham	มอม	มอर्กัม	มอห์ม
Salisbury	ซอลสเบอริ์	ซาลิสเบอริ์รี่	ซอลสเบอริ์รี่
Orchid	ออคิด	ออริคิต	ออริคิต
Slider	สไลด์อ้อ	สไลเดอริ์	สไลด์อ้อ

๓. สะกดด้วยอักษรและอักษรวิธีในภาษาไทย ตามเสียงในข้อ ๒

๔. ปรับการสะกดคำเพื่อแสดงเค้าที่มาของคำ ในภาษาเดิมพอสมควร โดยที่การสะกดนั้นไม่ควรกระทบ กระเทือนการออกเสียงตามข้อ ๒ ทั้งไม่แตกต่างไปจาก อักษรวิธีในภาษาไทยจนเกินไปนัก และอาจต้องปรับ ตามความเหมาะสมอีกครั้งหนึ่งด้วย

อาจารย์ภูเกิดได้ยกตัวอย่างตามแนวทางในการ ทับศัพท์ที่เสนอไว้ดังนี้

Vitamin (ไว-ตา-มิน) คนไทยนิยมอ่านว่า “วิตามิน” หรือ “วิตะมิน”

John (จอห์น) ปรับการสะกดเป็น “จอห์น” ซึ่ง ช่วยแยกจาก “จอน” ในภาษาไทยด้วย

Cesium (ซี-สิ-อัม) เมื่อออกเสียงเร็วจะเป็น “ซี เลี่ยม” ปรับการสะกดเป็น “ซีเซี่ยม” เพื่อเลี่ยงคำว่า “เลี่ยม”

Cookie (คุกกี้) ใช้ตามเสียง

Paris (ปารีส) สะกดเป็น “ปารีส” (จากเสียง อังกฤษ)

(ปารี) สะกดเป็น “ปารีส” (จากเสียงฝรั่งเศส)

Morgagni (มอ-กาน-ยี) ปรับการสะกดเป็น “มออร์กานยี” และปรับอีกครั้งเป็น “มออร์กานญี” (เพื่อใช้ ย เฉพาะ y นญ จึงแทน gn ในคำภาษาฝรั่งเศส)

Cognac (คอน-ยัค) ปรับการสะกดเป็น “คอน ยัค” และปรับอีกครั้งเป็น “คอนญัค” (เหตุผลเดียวกับ ข้างต้น)

Cologne (โค-โลณ) ปรับการสะกดเป็น “โคโลณย์” และปรับอีกครั้งเป็น “โคโลณญ์ (โคโลญ)” (เหตุผล เดียวกับข้างต้น และเนื่องจาก ญ เมื่อเป็นตัวสะกด ออกเสียงตามแม่กน จึงอาจเขียน “โคโลณญ์” เป็น “โคโลญ” ได้ แต่ควรเขียนไว้ให้ครบเพื่อการเทียบ)^๖

อย่างไรก็ตาม ในที่สุดคณะอนุกรรมการของ ราชบัณฑิตยสถานกำหนดหลักเกณฑ์ไม่ให้ใส่เครื่องหมายวรรคตอน ยกเว้นในกรณีที่มีเสียงซ้ำกับคำไทย ซึ่งทำให้เกิดความสับสน เช่น coke = โค้ก ไม่ให้สับสน กับ “โคก” เป็นต้น เหตุผลที่ให้ไว้คือ คำในภาษาอังกฤษ ไม่มีเสียงสูงเสียงต่ำตายตัว การออกเสียงสูงต่ำขึ้นกับ ตำแหน่งในประโยคและการเน้นของผู้พูด ถ้าจะใช้ วรรคตอนกำหนดเสียงสูงต่ำในคำทับศัพท์ ก็จะทำให้ เกิดปัญหาตามมาว่า คำใดพยางค์ใดจะเลือกใช้วรรคตอน ใด หรือจะกำหนดให้ออกเสียงสูงต่ำอย่างไร คำบางคำ ซึ่งคนไทยคุ้นเคยกันแล้ว มักจะไม่ค่อยมีปัญหา เช่น doctor = ดอกเตอร์ คนไทยส่วนมากออกเสียงว่า “ด็อก- เตอ” อันที่จริงถ้าจะให้เลือกวรรคตอนได้คงทำได้ไม่ ยาก แต่คำส่วนมากเรายังออกเสียงไม่แน่นอน เช่น quartz บางคนออกเสียงตรีเป็น “คว้อด” บางคนออก เสียงเอกเป็น “ชวอด” ทำให้เกิดปัญหาถกเถียงกันได้ ยิ่งถ้าเป็นคำใหม่ ๆ หรือคำที่คนไทยไม่คุ้นเคย (โดย เฉพาะศัพท์แพทย์) ไม่น่ว่าจะออกเสียงสูงต่ำอย่างไร ถ้าใส่วรรคตอนกำกับไว้ อาจทำให้เกิดปัญหาได้ ที่สำคัญคือ เสียงสูงต่ำในภาษาอังกฤษไม่ได้ทำให้ความ หมายเปลี่ยนไปแต่อย่างใด ลักษณะเช่นนี้ต่างจาก ภาษาที่มีวรรคตอนเช่น ภาษาไทยหรือจีน ซึ่งคำที่มี เสียงสูงต่ำต่างกัน ก็มีความหมายต่างกัน ด้วยเหตุผล เดียวกันนี้ การใช้ไม้ไตคู้ จึงกำหนดให้ใช้เฉพาะในกรณี ที่ต้องการให้แตกต่างจากคำไทย เช่น log = ล็อก เป็นต้น^๗

ประวัติความเป็นมาของการบัญญัติศัพท์แพทย์ไทย ก่อนที่จะมีราชบัณฑิตยสถาน

อันที่จริงแล้วการบัญญัติศัพท์แพทย์เป็นภาษา ไทยนั้นน่าจะจะมีมาตั้งแต่เมื่อแรกมีการแพทย์แผนตะวันออก

ตกเข้ามาในประเทศไทยและมีความจำเป็นที่จะต้องเผยแพร่ความรู้ในรูปของการเขียนหนังสือ ซึ่งหมายความว่า จะต้องมีการจัดพิมพ์หนังสือขึ้น ดังนั้นควรเป็นเมื่อครั้ง นายแพทย์แดน บีช บรัดเลย์ (Dan Beach Bradley หรือ “หมอบรัดเลย์”) และคณะมิชชันนารี เข้ามาประเทศไทย ในสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ หมอบรัดเลย์ (หรือที่รู้จักในนามของ “หมอปัดเล”) ตามสำเนียงไทยในสมัยนั้น) ได้เรียนรู้ภาษาไทยอยู่ ๖ เดือนที่สิงคโปร์กับครูชื้อสมิ ก่อนเดินทางเข้ามาถึง กรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๑๘ กรกฎาคม ๒๓๗๘ ซึ่งตรงกับวันเกิดปีที่ ๓๑ ของหมอบรัดเลย์พอดี หมอบรัดเลย์ได้แต่งตำราแพทย์ชื่อ “ตำราปลูกฝีโค” ขึ้นทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวก่อนเป็นเล่มแรก แต่ตีพิมพ์เป็นเล่มเมื่อปี พ.ศ. ๒๓๘๘ หลังตำราแพทย์อีกเล่มซึ่งเป็นการแปลตำราชื่อ “คำภีร์ศรรักษา” ซึ่งตีพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๘๕ ถ้าดูหลักฐานจากตัวหนังสือเพียงอย่างเดียว จะเข้าใจผิดได้ว่า “คำภีร์ศรรักษา” เป็นหนังสือแพทย์แผนปัจจุบันเล่มแรกที่เป็นภาษาไทย” แต่ถ้าวัดอ่านคำนำใน “คำภีร์ศรรักษา” แล้วจะพบคำชี้แจงของหมอบรัดเลย์ว่า ตนได้ทำตำราปลูกฝีดาษถวายแล้ว และได้กราบทูลว่าจะทำตำรารักษาหญิงคลอดบุตรถวาย แต่ต้องล่าช้าไปเนื่องจากติดธุระหลายอย่าง เมื่อธุระเบาบางแล้ว จึงได้ทำตำรารักษาหญิงคลอดบุตรถวาย”

สำหรับหน้าปกหนังสือ “ตำราปลูกฝีโค” และ “คำภีร์ศรรักษา” ปรากฏเป็นตัวหนังสือดังนี้ “ตำราปลูกฝีโค: ให้กันโรคระพิษมิให้ขึ้นได้ TREATISE ON VACCINATION COMPRISING A NARRATIVE OF THE INTRODUCTION AND SUCCESSFUL PROPAGATION OF VACCINA IN SIAM. – 1840. & 1844.

BY D. B. BRADLEY M.D.
2nd. Edition 1000 Copies
BANGKOK: A. B. C. F. M. PRESS 1845”^{๑๑}

(หมายเหตุ: หน้ารองปกแจ้งให้ทราบว่า การพิมพ์หนังสือทั้งสองครั้งเกิดขึ้นในปีเดียวกัน คือ เมื่อจุลศักราชพันสองร้อยหก ปีมะโรงฉ้อศก ครั้งที่ ๑ เมื่อ

เดือนแปดทศุติยศาสตร์ จำนวน ๕๐๐ ฉบับ และครั้งที่ ๒ เมื่อเดือนยี่ ข้างแรม จำนวน ๑,๐๐๐ ฉบับ)

“คำภีร์ศรรักษา, แปลนความออกจากคำภีร์ศรรักษา รักษาแห่งแพทย์หมออเมริกา ข้าพเจ้าผู้แปลนี้, ชื่อหมอบรัดเลย์ “TREATISE ON MIDWIFERY” BY D. B. BRADLEY M.D. BANGKOK: A. B. C. F. M. PRESS. 1842 1st. Ed. 200 Copies”^{๑๒}

ดังนั้นการเขียนทับศัพท์และการบัญญัติศัพท์ที่เขียนเป็นภาษาไทย (ไม่ใช่ตัวอักษรโรมัน) น่าจะเกิดขึ้นครั้งแรกในสมัยหมอบรัดเลย์ ซึ่งเรียนรู้ภาษาไทยเป็นอย่างดี อีกทั้งยังร่วมอยู่ในคณะมิชชันนารีดำเนินการเปิดโรงพิมพ์แห่งแรกในประเทศไทย คือ โรงพิมพ์ของคณะอเมริกันบอร์ด (American Board of Commissioners for Foreign Missions) หรือเรียกย่อว่า A. B. C. F. M. PRESS ซึ่งจัดพิมพ์ตำราปลูกฝีโคของหมอบรัดเลย์ให้เห็นเป็นหลักฐานยืนยันได้ เพราะก่อนหน้านี้ในสมัยรัชกาลที่ ๑ มีหนังสือเล่มเล็ก ๆ พิมพ์ด้วยอักษรโรมัน แต่อ่านออกเสียงเป็นภาษาไทยได้ดังนี้ KHAM SON CHRISTANG Phac ton อ่านว่า “คำสอน คริสตัง ภาคต้น” โดยสังฆนายกอาร์โนด อังตวน การ์โนลต์ (Arnoud Antioine Garnult) ซึ่งได้เดินทางมาจากปารีส เมื่อปี พ.ศ. ๒๓๓๗ มาพำนักอยู่ที่โบสถ์ข้างตาคูรส ท่านผู้นี้ได้นำเครื่องพิมพ์เข้ามาด้วย และได้พิมพ์หนังสือเล่มดังกล่าวในปี พ.ศ. ๒๓๓๙^{๑๓}

เนื้อหาในตำราปลูกฝีโคของหมอบรัดเลย์นั้นใช้คำไทยง่าย ๆ แทนศัพท์แพทย์ ตลอดจนการทับศัพท์ เช่น “ปลูกฝีโค” แทน “vaccination” “บุฟโพ” แทน “pus” “สเกด” แทน “scab” “เซนเนอ” แทน “Jenner” “เมืองมะกาบ” แทน “Macau” “เมืองสิงกะโประ” แทน “Singapore” “เมืองบอสตัน” แทน “Boston” “สมิศ” แทน “Smith” “โรบินสัน” แทน “Robinson” “ฝีดาษ” หรือ “โรคระพิษมิ” แทน “small pox” “มเวง คชราช” แทน “คุดทะราด (yaws)” (หน้า ๑๒ บรรทัดที่ ๑๐) และ “เซต” แทน “check” เป็นต้น

(หมายเหตุ: “บุฟโพ” แปลว่า “the matter of a

tumour or sore” ในหนังสือ “ศัพท์ พจนานะ พาสา ไทย” ซึ่งรวบรวมและจัดทำโดย ชอง-บาติสต์ ปาเลอกัว ในปี พ.ศ. ๒๓๙๗^{๑๖} หรือแปลว่า “ichor, pus, purulent matter, the discharge from an ulcer or wound” ในหนังสือ Thai-English Dictionary ของพระอภิวชิยากรม^{๑๗} หรือ “หนอง” ในหนังสือศัพท์แพทย์ไทย^{๑๘} “มเร็ง” แปลว่า “Venereal ulcer” ในหนังสือ “ศัพท์ พจนานะ พาสา ไทย”^{๑๙} หรือ “มะเร็ง” แปลว่า “cancer, malignant growths or tumours” ในหนังสือ Thai-English Dictionary^{๒๐} หรือ แปลว่า “แผลเรื้อรัง ซึ่งเน่าลุกลาม รักษาหายยาก” ในหนังสือศัพท์แพทย์ไทย^{๒๑} และ “มะเร็งคชราช” แปลว่า “कुตชะราด” ในหนังสือศัพท์แพทย์ไทย^{๒๒}

สำหรับเนื้อหาในหนังสือ “คำภีร์กรรมรักษา” นั้นเป็นการแปลตำราสูติศาสตร์ดั้งที่ได้แสดงไว้ข้างต้น บรรจุกุอาการและวิธีบำบัดโรคทางสูติกรรมแผนปัจจุบัน ไว้ในเล่ม ซึ่งหนาประมาณ ๒๐๐ หน้า มีภาพประกอบ ประมาณ ๕๐ รูป แสดงถึงเครื่องมือและเทคนิคต่าง ๆ^{๒๓} เป็นรูปภาพแกะไม้ เช่น รูปทารกคลอดท่าก้นและเทคนิค การช่วยคลอด เป็นต้น นอกจากนี้หมอบรัดเลย์ยังใช้โอกาสนี้เผยแพร่ศาสนาไปพร้อมกันด้วย เช่น “อุทรนั้น ครั้นถึงกำหนดคลอด ข้างเบื้องบนอุทรก็บีบรัดเข้าเอง มังสะอุทรนั้นบีบเข้า คออุทรก็แยกขยายผายออกเป็น คราว ๆ ตามธรรมดาที่พระเจ้าตั้งไว้ เป็นเพราะเหตุเช่น ว่านี้มารดาจึงปวดนั้ก ลางคนปวดน้อย อันความเจ็บ ปวดเวทนาเมื่อคลอดนั้น เป็นธรรมดาแต่แม่หญิงใน เดิม เพราะแม่หญิงคนที่เป็นแม่เดิมมนุษย์ทั้งปวงนั้น ได้ กระทำผิดต่อพระยโสภาเจ้าผู้สร้างมนุษย์ แม่หญิงนั้น ลอบลักกินผลไม้ที่พระเจ้าห้าม พระเจ้าจึงลงอาญาสาป สรรพ์ให้หญิงนั้นคลอดยากลำบากเวทนานัก หญิงทั้งปวง ที่เป็นลูกหลานเหลนเชื้อสายต่อ ๆ กันมา ก็พลอยผิด พลอยเป็นบาปตามแม่หญิงเดิม นั้น ทุก ๆ คนจะเป็นเช่นนี้ ตลอดไปจนสิ้นโลก”^{๒๔}

หลังจากหมอบรัดเลย์แล้วก็ไม่มีผู้ใดเขียน ตำราพิมพ์เผยแพร่อีก มาจนกระทั่งนายแพทย์ ยอร์ช บี. แมคฟาร์แลนด์ (George B. McFarland) ซึ่งต่อมาได้เป็น อมาตย์เอก พระอภิวชิยากรม ได้เขียนหนังสือขึ้นเพื่อ ใช้ในการสอนนักเรียนแพทย์ประกาศนียบัตรของโรงเรียน

ราชแพทยาลัย ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๔๐-๒๔๖๐ ท่าน ได้สังเกตเห็นความจำเป็นและความสำคัญของตำราแพทย์ ต่อการศึกษาและการสอน หนังสือของท่านที่มีในหอ สมุดศิริราช คือ “ตำราแพทย์ กายวิภาควิทยา แอนนา โตเม” เล่ม ๑-๓ “หนังสือประถมศาริศาสตร์ วิชาฝ่าย ร่างกายมนุษย์” “ตำราแมทที่เรียเมตติกา เล่มหนึ่ง” “ตำราแพทย์แสดงด้วยกายภาพโรค” “แถลงโรคในอาณาจักร ประสาทแต่ย่อ ๆ” ท่านได้แต่งหนังสือเหล่านี้เป็นภาษา ไทย และได้บัญญัติศัพท์เฉพาะวิชาขึ้นเป็นจำนวนมาก ศัพท์คำพื้น ๆ บางคำยังคงเป็นศัพท์ที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน แต่บางคำนั้นก็ไม่ใช่ที่นิยม เช่น “มหานพ็รชตโลหิต” หมายถึง “Aorta” [มหา (ใหญ่) + นาพ็ (หลอด) + รัชต (แดง) + โลหิต (เลือด)] คู่กับ “มหานาพ็กาพ็โลหิต” ซึ่ง หมายถึง “Vena cava”^{๒๕}

นอกจากพระอภิวชิยากรมแล้ว ในสมัยนั้นยังมีหมอบ แอด ดัม ชัน (Hans Adamsen) ซึ่งเขียน หนังสือ “แพรทิกคอฟฟเมตติซิน” เป็นภาษาไทยไว้ใช้ สอนนักเรียนแพทย์ประกาศนียบัตรของโรงเรียนราช แพทยาลัยเช่นกัน^{๒๖} วิชา “แพรทิกคอฟฟเมตติซิน” ปรากฏอยู่ในหลักสูตรการเรียนการสอนในขณะนั้น มี บันทึกไว้ในคำนำของหนังสือเล่มนี้ว่า ได้ให้หมอบเปลี่ยน (พระนราภิบาลบดีศรีสมุทรเขต) เป็นผู้ช่วยตรวจทาน ภาษาไทยให้

หลังจากนั้นเข้าสู่ยุคของจดหมายเหตุทาง แพทย์ของสภาอากาศสยาม ซึ่งพิมพ์เผยแพร่ในปี พ.ศ. ๒๔๖๑ โดยมีคณะบรรณาธิการ ๔ คน คือ นายพันโท พระศักดิ์พลรักษ์ (ต่อมาได้เป็นพลตรี พระยาดำรง แพทย์คุณ) นายนาวาโท หม่อมเจ้าถาวรทรงพลวงศ์ ไชยันต์ (ต่อมาได้เป็นพลเรือตรี และเป็นสภานายกแพทยะสมาคม แห่งกรุงสยามคนแรก) นายแพทย์โรแบร์ต (Docteur Léopold Robert) และนายแพทย์ไฮเอ็ด (H. Campbell Hight)^{๒๗} บทความต่าง ๆ ที่ลงในจดหมายเหตุทางแพทย์ นั้นถ้าเป็นบทความที่เขียนเป็นภาษาต่างประเทศโดย แพทย์ชาวต่างชาติ จะมีบทความแปลเป็นภาษาไทย ซึ่ง ไม่มีการลงชื่อผู้แปลไว้ ทำให้เข้าใจเอาเองว่าบรรณาธิการ คนไทยน่าจะเป็นผู้แปล เมื่อติดตามสืบค้นเกี่ยวกับการ ทับศัพท์และบัญญัติศัพท์ในจดหมายเหตุทางแพทย์ตั้ง

แต่ฉบับแรกเป็นต้นมา จะพบความพยายามในการบัญญัติศัพท์ที่ชัดเจนมากขึ้นตามลำดับ มีการเขียนถึง “การบัญญัติศัพท์แพทย์” เป็นครั้งแรกในหัวข้อข่าวการแพทย์และสภากาชาด ซึ่งเป็นภาค ๓ ในจดหมายเหตุทางแพทย์ (ภาค ๑ มักเป็นนิพนธ์ต้นฉบับ ภาค ๒ มักเป็นบทความแปล และภาค ๓ เป็นข่าวกิจกรรมต่าง ๆ) เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๕^{๑๗} โดยได้รายงานข่าวที่ประชุมของแพทยะสมาคมแห่งกรุงสยามเมื่อวันที่ ๒๗ กรกฎาคม และ ๓๐ กันยายน ๒๔๖๕ ว่า ที่ประชุมได้บัญญัติศัพท์แพทย์ขึ้นใช้ดังต่อไปนี้

๑) ศัพท์แพทย์ที่หมายถึงตำราและวิชาโดยกว้างขวาง คำทำนองต้องมีคำว่า “ศาสตร์” เช่น

Medicine	อายุรศาสตร์
Surgery	ศัลยศาสตร์
Midwifery	สูติศาสตร์

๒) ศัพท์ที่หมายจะเพาะวิชาอันเป็นกิ่งหนึ่งของศาสตร์นั้น คำทำนองต้องมีคำว่า “วิทยา” เช่น

Gynaecology	นรีวิทยา
Bacteriology	แบคทีเรียวิทยา
Pathology	พยาธิวิทยา

๓) ผู้ชำนาญในวิชาใด ๆ ที่ต้องเป็นแพทย์ด้วย คำทำนองต้องมีคำว่า “แพทย์” เช่น

Physician	อายุรแพทย์
Pathologist	พยาธิแพทย์
Surgeon	ศัลยแพทย์
Anaesthetist	วิสัญญีแพทย์
Obstetric surgeon	สูติแพทย์
Ophthalmic surgeon	จักษุแพทย์
Gynaecologist	นรีแพทย์
Aural surgeon	โสตแพทย์
Bacteriologist	แบคทีเรียแพทย์
Dental surgeon	ทันตแพทย์

๔) นามศัพท์บางคำ ซึ่งเห็นว่าควรบัญญัติขึ้นใช้ในการแพทย์

Etiology	สมุฏฐาน*
Sequelae	โรคตาม
Morbid anatomy	พยาธิกายวิภาค

Diagnosis	การวินิจฉัย
Symptoms	อาการบอกล่า
Prognosis	การพยากรณ์
Signs	อาการตรวจพบ
Prophylaxis	การป้องกัน
Complications	โรคแทรก
Treatment	การรักษา

* ต่อมา มีประกาศบอกแก้คำผิดเป็น “สมุฏฐาน”^{๑๘}

ปรากฏว่า “การบัญญัติศัพท์แพทย์” ข้างต้น ในปี พ.ศ. ๒๔๖๕ นั้นใช้เวลากว่า ๗ ปีจึงได้รับการตรวจเห็นชอบจากกรมตำรา กระทรวงธรรมการในปี พ.ศ. ๒๔๗๒^{๑๙} โดยส่วนใหญ่เห็นด้วย มียกเว้นแก้ไขเพิ่มเติม ดังนี้

Etiology	สมุฏฐาน (เดิมเสนอไว้ “ภู”)
Complication	โรคแทรก (เดิมเสนอไว้ “โรคแทรก”) สำหรับคำว่า “Signs” ถูกตัดทิ้งไป (ไม่ปรากฏในรายงาน)
	มีการเพิ่มส่วนที่ ๕ คำประกอบศัพท์บางอย่าง เช่น ๖. เยื่ออ่อน “บุ” หรือ “หุ้ม”
	๗. ศัพท์บางอย่างสำหรับใช้ในการแพทย์ เช่น Tuberculous วัณโรค เป็นต้น

(หมายเหตุ: ศัพท์บัญญัติข้างต้นนี้เกือบทุกคำ ปรากฏในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒^{๒๐} ยกเว้น “นรีวิทยา” เปลี่ยนเป็น “นรีเวชวิทยา” ไม่มี “นรีแพทย์” แต่มี “สูติแพทย์” มีทั้งคำว่า “วิสัญญีแพทย์” “วิสัญญี” และ “วิสัญญีวิทยา” มีคำว่า “แบคทีเรีย” “พยาธิ” “จักษุ” และ “โสต” แต่ไม่มีคำว่า “แบคทีเรียวิทยา” “แบคทีเรียแพทย์” “พยาธิวิทยา” “พยาธิแพทย์” “พยาธิกายวิภาค” “จักษุแพทย์” หรือ “โสตแพทย์” มีคำว่า “สมุฏฐาน” “อาการ” “วินิจฉัย” “พยากรณ์” “ป้องกัน” และ “รักษา” สำหรับที่มาของศัพท์ “พยาธิวิทยา” และ “พยาธิ” ได้เคยเขียนไว้แล้วในสารศิริราช เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๘)^{๒๑,๒๒}

ในระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๗๒-๒๔๗๘ บรรณาธิการของจดหมายเหตุทางแพทย์มีเพียงพระองค์เดียว คือ หม่อมเจ้าวัลลภากร วรวรรณ พระองค์ทรงเป็นพระโอรส

ของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรวรรณากร กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ และทรงเป็นพระอนุชาของหม่อมเจ้าวรรณไวทยากร (ภายหลังได้รับการสถาปนาขึ้นเป็นพลตรี พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์)^{๒๓} หม่อมเจ้าวรรณไวทยากรนั้นทรงเป็นราชบัณฑิตยสถานหมายเลข ๑ และทรงได้รับเลือกให้เป็นนายกราชบัณฑิตยสถานเป็นพระองค์แรก ทรงอยู่ในคณะกรรมการชำระปทานุกรม พ.ศ. ๒๔๗๕ และทรงมีบทบาทอย่างยิ่งยวดในเรื่องการบัญญัติศัพท์ โดยทรงเป็นประธานคณะกรรมการบัญญัติศัพท์ภาษาไทย พ.ศ. ๒๔๘๕ ซึ่งสามารถพิจารณาบัญญัติศัพท์ภาษาไทยได้อย่างรวดเร็วมากทั้งศัพท์วิทยาศาสตร์ ศัพท์แพทย์ ศัพท์สถิติ ศัพท์คณิตศาสตร์ เสร็จภายในเวลา ๓ ปี^{๒๔} ปรากฏว่าทั้งหม่อมเจ้าวัลลภากรและหม่อมเจ้าวรรณไวทยากรทรงอยู่ในคณะกรรมการบัญญัติศัพท์วิทยาศาสตร์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๔ โดยขณะนั้นหม่อมเจ้าวัลลภากรทรงเป็นผู้แทนของแพทยสมาคม (พระองค์ทรงเป็นเลขาธิการของแพทยสมาคมระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๗๓-๒๔๗๕ โดยมีพระอภัยมณีตราพิศาลเป็นสภานายก) หม่อมเจ้าวัลลภากรได้ทรงเขียนรายงานสมาคมในการบัญญัติศัพท์วิทยาศาสตร์ ซึ่งเสนอครั้งแรกในเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๔ ลงในจดหมายเหตุทางแพทย์ เกี่ยวกับวิธีทับศัพท์ ชื่อวิชาต่าง ๆ และศัพท์วิทยาศาสตร์ทั่วไปดังนี้^{๒๕}

“(๑) วิธีทับศัพท์

อันศัพท์ทั้งหลายที่แปลเป็นไทยไม่ได้ ต้องใช้ทับศัพท์ ศัพท์ที่เป็นวิสามานยนาม คือ ชื่อจะเพาะนั้น ก็ควรใช้ทับศัพท์ และศัพท์จะเพาะวิชาโดยมารวมทั้งศัพท์ที่คิดขึ้นใหม่และไม่ได้ยืมมาจากภาษาสามัญไซ้ ก็ไม่ควรแปล ควรใช้ทับศัพท์ เพื่อให้เหมือนกับศัพท์จะเพาะวิชานั้น ๆ ทั่วโลก ในที่สุดศัพท์ใดที่หาศัพท์ไทยบาลี หรือสันสกฤตได้ยาก ก็ควรใช้ทับศัพท์

วิธีทับศัพท์หรือการถอดอักษรโรมันเป็นอักษรไทยนั้น ได้กำหนดให้ใช้สระตามสำเนียงภาษาเดิมอนุโลมตามสำเนียงไทย ส่วนพยัญชนะให้ใช้ตามเกณฑ์ต่อไปนี้:- *(ทางกระทรวงธรรมการกำลังพิจารณาอยู่ ยังมีได้ตกลงเป็นการแน่นอนลงไป)

b = บ	j = จ (หรือ ฉ)	q = ค (qu คว)
bh = ภ	jh = ฉ	r = ร
c = ค (แข็ง)	k = ค	rh = หร หรือ รห
c = ศ (อ่อน)	kh = ข	s = ส
ch = ช (แข็ง)	l = ล	sh = ฉ (หรือ ช)
ch = ช (อ่อน)	lh = ฟ	t = ต หรือ ท (แข็ง)
d = ด	m = ม	th = ฐ
dh = ฎ	n = น	v = ว หรือ ฟ (หรือ ฟว)
f = ฟ	nh = ณ	w = ว
g = ก (แข็ง)	p = ป หรือ พ	wh = หว หรือ ฮ
g = จ (อ่อน)	ph = ฟ (หรือ ผ)	x = คช
gh = ข	ps = ปส หรือ ป<ส	y = ย
h = ห หรือ ฮ	pt = ปต หรือ ป<ต	z = ช

หมายเหตุ:- อักษรในวงเล็บนั้น ข้าพเจ้าใคร่จะขอใช้ไปพลางก่อน เพื่อมิต้องใช้อักษรไทยตัวเดียวกันสำหรับอักษรโรมัน ๒-๓ ตัว - ว.ว.

วิธีทับศัพท์ที่กล่าวนี้จะได้อนุโลมใช้สืบไปในจดหมายเหตุทางแพทย์ของสมาคม

ยกตัวอย่างเช่น calorimetry = คาลอริเมตรี, thermometer = เทอร์มิเตอร์ เป็นต้น (หมายเหตุ: ไม่ได้คัดลอกมาทั้งหมด - ผู้เขียน)

(๒) ชื่อวิชาต่าง ๆ

ชื่อวิชาต่าง ๆ ในภาษาฝรั่งเศสนั้น เขาตั้งขึ้นโดยเอาวัตถุที่ศึกษาตั้งเป็นฐาน แล้วแสดงทำนองศึกษาเติมเข้าไป แล้วเขามีสร้อยซึ่งแสดงว่าเป็นวิชา แต่ไม่บ่งว่าวิชาอย่างหนึ่งอย่างไรเป็นวิทยาศาสตร์หรือไม่ เพราะฉะนั้นในการที่จะแปล เราก็ควรใช้วิธีเดียวกันคือ แปลศัพท์ที่หมายถึงวัตถุตั้งเป็นฐาน แล้วเติมคำแปลทำนองศึกษาส่วนสร้อยของฝรั่งที่หมายถึงเป็นวิชานั้น ให้เติมคำวิชาไว้ข้างหน้า แต่ถ้าใครจะบ่งให้ชัดว่าเป็นวิทยาศาสตร์ ก็ให้เติมศาสตร์ข้างหลัง และทั้งวิชาออกเสียงคำแปลทำนองศึกษา:- graph วรรณา log วิทยา ส่วนอุปสรรคและอาคมให้ใช้ดังนี้:-

	แปล	ทับศัพท์
bio-	ชีว-	บิโอ-
hydro-	อุทก-	ไฮโดร-
electro-	-ไฟฟ้า	อิเล็กโตร-

-metry	-มิติ	-เมตรึ
thermo-	อุณห-	เธอรึโ-
-meter	-มาตรึ	-เมตรึ

(หมายเหตุ: ไม้ได้ค้ดลอกมาท้งหมด - ผู้เชึยน)

ชื่อวึชชาทึทกรรมากรึได้บ้ญญติและเสนาบติ

กรทรวงธรรมากรึได้ทรวงอนุมิติแล้ว คือ-

chemistry	เคมี	algebra	พิชคณิต
statics	สถาดิคส์	psychology	จิตตวึทยา
geometry	เรชาคณิต	calculus	คัลคูลัส
mathematics	คณิตศาสตร์	physics	ฟิสิคส์

ethnography ชาตึวงศวรรณา arithmetic เลขคณิต

(หมายเหตุ: ไม้ได้ค้ดลอกมาท้งหมด - ผู้เชึยน)

(๓) ค้พิทวึทยาศาสตร์ท้ว้ไ้

ในหมวดนี้ ได้รยางานค้พิทวึต่าง ๆ ๗๕ ค้พิทวึ แต่โดยทึทกรรมากรึยังแก้ไขอยู่เรือย ๆ จึงขอร้งบ้ไว้ก่อน
ห่มอม่เจ้าวัลลภากร

วันที่ ๑๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๗๔”

เหตุทึค้ดลอกมาให้ดูค่อนข้างละเชึยดนั้นเป็น เพราะวาคณะกรรมากรึบัญญัติค้พิทวึทยาศาสตร์ชุดนี้ นับเป็นชุดแรกในประวัตึศาสตร์ทึได้วางรากฐานในการ บ้ญญติค้พิทวึทยาศาสตร์ตลอดจนค้พิทวึแพทย (วึชา แพทยเป็นสาขาทึหนึ่งของวึทยาศาสตร์ประยุคด) เพื่อให้ ผู้สนใจเรือ่งทึมาค้พิทวึแพทยได้เข้าใจตึขึ้น

ห่มอม่หลวงเตอ สนิทวงศ บัรรณาธิกร จดหมายเหตุทางแพทยคนต่อมาได้เชึยนไว้ใน “บัรรณา ธิกรถลอง”^{๒๖} ของฉบับทึเริมงานบัรรณาธิกรว้า “ห่มอม่เจ้าวัลลภากร วรวรรณ ได้ทรวงลาออกจากหน้าทึ บัรรณาธิกร เพราะมีพระธุระมาก ไม้มีเวลาพอทึจะ ปลึกมาท้หน้าทึนี้ได้อีก” และได้กล่าวถึงนโยบายใหม่ ดึงนี้ “ในชั้นตึนนี้สำหรับค้ภาษาอังกฤต่าง ๆ ชึงแปล เป็นภาษาไทยไม้ได้ควา จะได้นำเอาค้ภาษาอังกฤ ชึน ๆ ลงดว้เพื่อไม้ให้เสึยควา ว่ากันตามจรัจแล้วเรา ควรพึนฟูภาษาของเราให้มากดึทึห่มอม่เจ้าวัลลภากร บัรรณาธิกรเก้าได้ทรวงพยายามปฏิบัติมาแล้ว คือถ้า เป็นค้อังกฤทึทรวงเชึยนเป็นภาษาไทย และแปลค้พิทวึ บางค้เป็นภาษาไทยใหม่ ๆ ก็นับว้าเป็นการกระทำทึน่า สรรเสึริยึง แต่บวงสมาชึกโดยมากไม้ชอบ (และ

สมาชึกทึอ่านหนังสือนี้ส่วนมากเป็นแพทย) เพราะไม้ ค้อยทราบควาหมายของค้ใหม่ ๆ ถ้าอยากทราบ ควาหมายก็ตึองคึนหาเล่มเก้า ๆ ชึงแปลควาหมายนี้ ไว้แล้ว ไม้สะดวกต่อสมาชึก แต่ถ้าเราจะลงค้ทึเราแปล เป็นภาษาไทยไม้ได้เสึยทุกค้ ดูน่าเกึยดและน่าละอาย ต่อชาวต่างประเทมากทึตึองยึมภาษาชองเรามาใช้ มากเหลือเกิน และอึกข้อหนึ่งชึงข้าพเจ้าได้ทราบว้า สมาชึกไม้ใครชอบก็คือ ค้ภาษาอังกฤชึงแปลเป็น ภาษาไทยนั้น เมืออ่านออกเสึยไม้ตรงกับสำเนียงภาษา อังกฤ เช่น ค้ว้า Sarcoma ถ้าจะเชึยนตามดว้เชึยนดึงนี้ สารุคิมา ชึงทึจรัจอ่านว้า สารุคิมา เพราะฉันั้น ต่อไป จะพยายามเชึยนให้ตรงกับสำเนียงภาษาอังกฤเสมอ และสำหรับค้แรกจะมีวงเล็บบค้อังกฤไว้ข้างหลัง ค้ ต่อไปจะลงแต่ดว้อักษรไทย เพื่อกันไม้ให้ภาษาอังกฤดู เลอะเทอะไปแทบท้งหน้า ทึทำท้งนี้ก็เพื่อให้เป็นทึพอใจ ชองสมาชึก ชึงมีส่วนได้ส่วนเสึยกับหนังสือนี้เดิมทึ...” (เชึยนตึดกันตามอังกฤวึทึที่ปรากฏ) แสดงให้เห็นถึง บ้ญหาชองการบ้ญญติค้พิทวึทึมีเสมอมาแมึในปัจจุบั

ในปี พ.ศ. ๒๔๗๕ รัฐบาลได้ตึตั้งคณะกรรมากร บ้ญญติค้พิทวึชึนโดยมีห่มอม่เจ้าวรณไวทยากรเป็น ประธาน ชึงมีผลงานจนเป็นประกาศสำนักรยากร รัฐมนตรีฉบับทึ ๑ ว้าดว้ระยะเบ็ยบวึทึบค้พิทวึค้อังกฤ โรมัน และกำหนดชื่อทึบ ประเท เมืองหลวง มหาสมุท ทะเลและเกาะ ฉบับทึ ๒ ค้พิทวึทยาศาสตร์ ฉบับทึ ๓ ค้พิทวึแพทย และฉบับทึ ๔ ค้พิทวึสถิติ ตามลำดับภายใน เวลา ๓ ปี^{๒๔} อาจกล่าวได้ว่า ก่อนปี พ.ศ. ๒๔๗๕ นั้น ห่มอม่เจ้าวัลลภากร พระอนุชานึนั้นมีบทบาทสำคัญ ยึงในการร่วมวางรากฐานการบ้ญญติค้พิทวึแพทยเป็น ภาษาไทยตามทึได้กล่าวมาแล้วข้างตึน จากกรทึ พระองค์ทรวงรับหน้าทึเป็นบัรรณาธิกรจดหมายเหตุทาง แพทยและเลขาธิกรแพทยะสมาคคมแห่งกรุงสยามใน ชวงเวลาสำคัญดึงกล่าว สำหรับห่มอม่เจ้าวรณไวทยา กรเองนั้นทรวงบ้ญญติค้พิทวึแพทย “หัวใจวาย” สำหรับ ค้ว้า “heart failure” ชึงกัว่าจะมาเป็นค้ค้พิทวึนี้ ในตอน แรกทรวงบ้ญญติว้า “หัวใจวอด” แต่มีผู้ทักท้วง ก็ทรวง ปลึยใหม่เป็น “หัวใจวาย” ชึงดึกกว่าเก้า เพราะ “วาย” แมึจะหยุดไปจรัจ แต่ก็อาจกลับตึนชึนอึกได้อ่างตลาด

ตึด ตลาตววย^{๒๗}

จากการสืบค้นจดหมายเหตุทางแพทยังพบหลักฐานที่น่าสนใจเกี่ยวกับการบัญญัติศัพท์ทางจิตเวชเป็นภาษาไทย ผู้มีบทบาทสำคัญคือ นายแพทย์อารีแสงสว่างวัฒนะ ซึ่งเป็นผู้บัญญัติศัพท์ “โรคจิตเภท” เดิมเขียนว่า “โรคจิตตเภท” สำหรับโรค Schizophrenia โดยนายแพทย์อารีในขณะนั้นทำงานประจำอยู่ที่โรงพยาบาลโรคจิตต์ ได้บรรยายในการประชุมแพทยสมาคม ณ โรงพยาบาลโรคจิตต์ เมื่อวันที่ ๑๗ มกราคม ๒๔๗๘ (ตามปฏิทินเดิม) และต่อมาปรากฏเป็นบทความทางวิชาการในจดหมายเหตุทางแพทย เรื่อง “โรคจิตต์สคิซอพรีเนีย (Schizophrenia) หรือโรคจิตตเภท”^{๒๘} นายแพทย์อารีได้อธิบายถึงที่มาของศัพท์บัญญัติคำนี้ว่า “เภท” แปลว่า การแตกร้าว (เช่นในสามัคคีเภท ซึ่งเป็นตอนหนึ่งของเรื่องอิโตประเทศ แปลว่า การแตกมิตร) ดังนั้น “จิตตเภท” คือการแตกร้าวของจิตตใจ “ชื่อโรคนี้ประกอบด้วยคำ ๒ คำ คือ “Schizos” แปลว่า ผ่าหรือแยก ตรงกับคำว่า scissors ซึ่งแปลว่า กรรไกร และคำว่า “Phrenos” แปลว่า จิตตใจ (Phrenos แปลว่า กระบังลม เช่น phrenic nerve แต่ก่อนชาวกรีกเข้าใจว่า กระบังลมเป็นที่ตั้งของจิตตใจ) รวมความว่า โรค Schizophrenia นี้เป็นโรคที่เกิดกับจิตตใจ ทำให้กรรมและกองของความคิด ความรู้สึก อารมณ์ กิริยาท่าทาง แตกกันหมด...” นายแพทย์อารีเป็นผู้หนึ่งที่สนใจเรื่องการบัญญัติศัพท์ ได้หยิบยกประเด็นที่น่าสนใจในเรื่องนี้ให้ได้พิจารณาถกกัน เช่น ศัพท์บัญญัติที่ตั้งขึ้นนั้นถูกต้องดีแล้วหรือ ซึ่งให้ความเห็นว่า คงเป็นไปได้ที่จะให้ถูกต้องทั้งหมด เพราะความหมายของศัพท์หนึ่งอาจไม่คงที่เปลี่ยนแปลงได้ตามกาลสมัย ยกตัวอย่างเช่น โรคผีในท้อง โรคผู้หญิงนั้นในสมัยก่อนผู้คนเข้าใจและรู้จักกันดี ต่อมาเรียกชื่อเป็นวัณโรคและกามโรคตามลำดับ ซึ่งนายแพทย์อารีให้ความเห็นไว้ว่า “วัณโรคแปลว่า โรคซึ่งเป็นแก๊มวิพรรณทำให้ผิวเหลืองหรือผิวงามเท่านั้นเอง กามโรคก็เป็นแต่เพียงหมายความว่าโรคเกิดจากการอยู่ร่วมในกามปฏิบัติ ที่จริงโรคอาจจะเกิดได้จากการสัมผัสสภาวะขณะเสื่อผ้าที่ติดโรคนี้อยู่ก็ได้” นอกจากนี้ยังให้ความเห็นว่า ถ้าช่วยกันใช้ศัพท์บัญญัติ แรก ๆ อาจรู้สึก

ขัดหู แต่เมื่อช่วยกันใช้ไปจนเกิดความเคยชินแล้วก็จะหายขัดหู พอพูดถึงศัพท์บัญญัติคำนั้น ๆ ก็เข้าใจได้ทันที ยกตัวอย่างเช่น คำว่า “อหิวาตกโรค” ครั้งแรกที่ใช้คำนี้คนมักไม่เข้าใจว่าแปลว่าอะไร ร้ายแรงอย่างไร แต่พอรู้ว่า “อหิ” แปลว่า “งู” เท่านั้น ก็เห็นภาพได้ว่าโรคนี้อาจต้องร้ายแรง เป็นแล้วตายง่ายเหมือนถูกงูกัด^{๒๙}

นายแพทย์อารีมีความเห็นในเรื่องการใช้คำบาลีในการบัญญัติศัพท์แพทย์ว่าเทียบได้กับการที่ภาษาอังกฤษต้องอาศัยภาษาละตินและกรีกในศัพท์เทคนิคต่าง ๆ ภาษาไทยก็ควรใช้ภาษาบาลีได้ นอกจากนี้ยังมีความเห็นว่า ควรที่จะหาคำไทยง่าย ๆ ดูก่อน ถ้าหาไม่ได้แล้วก็ต้องใช้คำหลายคำประสมกัน รวมถึงการใช้ภาษาบาลีด้วย ซึ่งการบัญญัติศัพท์ให้ได้ดีนั้น ต้องอาศัยความรู้ในภาษาไทย บาลี อังกฤษ ละติน และกรีก อีกทั้งต้องมีความรู้ในวิชาแพทย์ทั้งฝ่ายกายและจิต (สำหรับการบัญญัติศัพท์ทางจิตเวช)^{๓๐} ตารางที่ ๒ แสดงตัวอย่างเทียบศัพท์ทางจิตเวชที่ปรากฏในที่ต่าง ๆ

ศัพท์แพทยศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถานในปัจจุบัน

ศัพท์แพทยศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ที่วางจำหน่ายในปัจจุบันเป็นฉบับแก้ไขเพิ่มเติม พิมพ์ครั้งที่ ๓ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๗ จำนวน ๓,๐๐๐ เล่ม โดยก่อนหน้านี้พิมพ์ ๒ ครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๓ จำนวน ๒,๐๐๐ และ ๓,๐๐๐ เล่มตามลำดับ^{๓๑} ที่มาของคณะทำงานจัดทำหนังสือเล่มนี้ เริ่มต้นจากการที่พจนานุกรมศัพท์แพทย์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ซึ่งพิมพ์เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๘ ได้จัดพิมพ์ซ้ำอีก ๕ ครั้ง ต่อมามีการจัดตั้งคณะกรรมการบัญญัติศัพท์วิทยาศาสตร์ขึ้นมาอีกคณะหนึ่งในปี พ.ศ. ๒๕๒๑ โดยในปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้พิจารณาเห็นสมควรที่จะปรับปรุงเพิ่มเติมศัพท์บัญญัติแพทยศาสตร์ให้ทันสมัย จึงได้แต่งตั้ง “คณะอนุกรรมการบัญญัติศัพท์วิทยาศาสตร์ สาขาแพทยศาสตร์” ขึ้นโดยมีเรือโท ศาสตราจารย์ นายแพทย์อวย เกตุสิงห์ ราชบัณฑิตเป็นประธานอนุกรรมการ เนื่องจากได้เป็นผู้ริเริ่มวางรากฐานงานนี้มาแต่เริ่มแรก (อาจารย์อวยเป็นประธานฯ พ.ศ. ๒๕๒๕-๒๕๓๔) ต่อมาได้ปรับสภาพของคณะอนุกรรมการคณะนี้เป็น “คณะกรรมการบัญญัติศัพท์

ตารางที่ ๒. ตัวอย่างเทียบศัพท์ทางจิตเวช

ศัพท์ภาษาอังกฤษ	นพ. อารี แสงสว่างวัฒนะ ๒๕๗๘ ^{๒๔}	บัญญัติ ศัพท์แพทย์ ๒๕๘๗ ^{๒๐}	พจนานุกรม ศัพท์แพทย์ ราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๐๘ ^๑	ศัพท์แพทยศาสตร์ ราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๗ ^{๒๕}
Consciousness	ความรู้ตัว	วิชาน, ความรู้สึกตัว	-	ความรู้สึกตัว, การรับรู้
Coordinate	ความกลมเกลียว	โคออร์ดิเนต	-	-
Delusion	ความเชื่อผิด	โมหันธ์	-	อาการหลงผิด
Depression	โทมนัสส์ เศร้าซึม	(การ ส่วน หรือใจ) ตกต่ำ	การกด	๑. แอ้ง, รอยนูน ๒. การทำหน้าที่ลดลง ๓. ภาวะซึมเศร้า
Emotion	อารมณ์	อาเวค	-	อารมณ์
Hallucination	ประสาทหลอน ความหลงผิด ทางประสาท	สัญญาวิปลาส	ประสาทหลอน, จิตหลอน	ประสาทหลอน
Idea	มติ ความคิดเห็น	-	-	ความคิด, มโนคติ
Illusion	การแปรสภาพผิด	มายา	-	การแปรสิ่งเร้าผิด
Insight	ความรู้จักตัว	-	-	๑. การหยั่งรู้ตนเอง ๒. วิจาร์ณญาณ
Mania	โสรมนัสส์ คลั่งเพื่อ เอะอะ	ความคลุ้มคลั่ง	บ้าคลั่ง	อาการฟุ้งพล่าน
Orientation	การรู้จักกาละเทศ บุคคล	-	การกำหนดทิศทาง, การกำหนดรู้ทิศทาง, การแนะแนวทาง	๑. การรับรู้ (กาลเทศะและบุคคล) ๒. การแนะแนว
Psychoanalysis	การทำจิตตวิภาค	-	จิตวิเคราะห์	จิตวิเคราะห์
Regression	ความคิดย้อนหลัง	-	การถอยกลับ, การกลับคืน, การถอยหลัง, การทุเลา, การเสื่อม	๑. การถดถอย, การถอยกลับ, การกลับคืน, การถอยหลัง ๒. การทุเลา ๓. การเสื่อม ๔. การฝ่อ
Schizophrenia	โรคจิตตเภท	สคิไซเฟรเนีย	-	โรคจิตเภท

แพทยศาสตร์” เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๘ จนถึงเดือนเมษายน พ.ศ. ๒๕๔๔ โดยมี ศาสตราจารย์นายแพทย์สำราญ วังศพาน์ ราชบัณฑิต เป็นประธานกรรมการ ต่อมาได้ปรับปรุงโครงการดำเนินงานใหม่ ปรับปรุงภารกิจและองค์ประกอบของคณะกรรมการเป็น “คณะกรรมการจัด

ทำพจนานุกรมศัพท์แพทยศาสตร์” จนถึงปัจจุบัน รองศาสตราจารย์ แพทย์หญิงบุญเรือง นิยมพร เป็นประธานกรรมการ พ.ศ. ๒๕๔๔-๒๕๔๖ และต่อมาศาสตราจารย์ ดอกเตอร์ นายแพทย์สมชัย บวรกิตติ ราชบัณฑิต เป็นประธานกรรมการ พ.ศ. ๒๕๔๖-ปัจจุบัน (ข้อสังเกต:

ทั้งอาาจารย์อวย และอาาจารย์สมซัย ล้วนเป็นอดีตบรรณารัการสารคีรราษ)

ขออนุญาตนำหลักการบัญญัติศัพท์แพทยศาสตร์ของราชบัณฑิตยสถานในปัจจุบันมาแสดงไว้ ณ ที่นี้^{๒๑}

“๑. วิธีคิดคำขึ้นใหม่ คือ ถ้าศัพท์ใดบัญญัติเป็นคำไทยได้ก็จะพยายามผูกคำขึ้นโดยใช้คำไทยก่อน และศัพท์บัญญัตินั้นจะต้องถูกต้องครอบคลุมความหมายของศัพท์ได้มากที่สุด ต่อเมื่อหาคำไทยที่เหมาะสมและตรงกับควาามหมายของศัพท์ไม่ได้ จึงหาคำจากภาษาบาลีและสันสกฤตที่มีใช้อยู่แล้วในภาษาไทยมาผูกเป็นศัพท์ขึ้น และถ้ายังหาคำที่เหมาะสมไม่ได้อีก จึงจะใช้วิธีทับศัพท์ ตามหลักเกณฑ์การทับศัพท์ของราชบัณฑิตยสถาน เป็นวิธีสุดท้าย ทั้งนี้ ได้ใช้พจนานุกรมศัพท์แพทย์ของ Dorland 28th Ed. เป็นหลักในการพิจารณา ส่วนพจนานุกรมและตำราทางแพทย์เล่มอื่น ๆ ใช้ประกอบการพิจารณาเป็นบางส่วน โดยเลือกเก็บเฉพาะศัพท์ที่เข้กันอยู่ วิธีบัญญัติศัพท์ดังกล่าว เช่น

- aneurysms หลอดเลือดโป่งพอง
- neuropathology ประสาทพยาธิวิทยา
- anaphylaxis แอนาฟีแล็กซิส

สำหรับศัพท์บัญญัติที่ผูกขึ้นจากคำบาลีและสันสกฤต ถ้าศัพท์ภาษาอังกฤษนั้นมีคำขยายประกอบหน้าคำนาม การผูกศัพท์อาจใช้หลักการสมาสหรือสนธิตามไวยากรณ์ของภาษาบาลี เช่น

- genetic engineering พันธุวิศวกรรม
 - pharmaceutical botany เภสัชพฤกษศาสตร์
- หรืออาจใช้หลักการขยายคำตามไวยากรณ์ของภาษาไทยก็ได้ เช่น

- action, reflex กิริยารีเฟล็กซ์
- status, nutritional ภาวะโภชนาการ

ศัพท์บัญญัติบางคำอาจต้องใช้บุรพบทเชื่อมเพื่อให้ศัพท์บัญญัตินั้นชัดเจนยิ่งขึ้น เช่น

- enterospasm การหดเกร็งของลำไส้
- ultrasonogram ภาพบันทึกด้วยคลื่นเสียงความถี่สูง

ทั้งนี้ การผูกศัพท์ต้องขึ้นอยู่กับความถูกต้อง

ตามควาามหมายของศัพท์ ควาามสละสลวย และควาามกะทัดรัดของศัพท์ที่ผูกขึ้นนั้น

๒. วิธีทับศัพท์ คือ การเขียนคำในภาษาหนึ่งมาเป็นภาษาไทยด้วยตัวอักษรและตามอักษรวิธีของภาษาไทย โดยใช้หลักการทับศัพท์ของราชบัณฑิตยสถานตามประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ ๒๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๓๒ และลงวันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๕ เช่น

- anticholinergic แอนติโคลิเนอร์จิก
- epiphysis เอพิไฟซิส

สำหรับคำทับศัพท์บางคำที่เข้กันมานานจนถือเป็นคำไทยและปรากฏในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ แล้ว คงให้ใช้ไปตามนั้น เช่น ปลาสเตอร์ โปรตีน โปลิโอ”

ตารางที่ ๓ แสดงตัวอย่างเทียบศัพท์แพทย์ในยุคต่าง ๆ ปัญหาในการยอมรับและใช้ศัพท์บัญญัติหรือการทับศัพท์ในทางปฏิบัติยังคงมีอยู่ เช่น lymphadenopathy ซึ่งเดิมตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๘๗ อาจแปลได้ว่าเป็น “โรคต่อมน้ำเหลือง” เพราะ lymphatic gland = ต่อมน้ำเหลือง และ adenopathy = โรคต่อม^{๒๒} แม้ว่าพจนานุกรมศัพท์แพทย์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๐๘ จะไม่มีทั้ง lymphatic gland, lymph node และ adenopathy แต่ปรากฏว่ามี lymphadenopathy = โรคต่อมน้ำเหลือง^{๒๓} แพทย์และประชาชนทั่วไปเคยชินกับคำว่า “ต่อมน้ำเหลือง” จึงไม่มีปัญหาเมื่อได้ยินหรือได้เห็นคำว่า “โรคต่อมน้ำเหลือง” หรือแม้แต่ “มะเร็งต่อมน้ำเหลือง (lymphoma)” แต่ในศัพท์แพทยศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน บัญญัติให้เรียก lymph node = ปุ่มน้ำเหลือง เพราะ node = ปุ่ม, ปม, รอยปม และไม่มีภาษาอังกฤษใช้ lymphatic gland หรือ lymph gland อีกแล้ว ทำให้ต้องเรียก lymphadenopathy = โรคปุ่มน้ำเหลือง และ lymphoma = มะเร็งปุ่มน้ำเหลือง^{๒๔} ซึ่งไม่มีแพทย์ใช้ตามเลย โดยเฉพาะโลหิตแพทย์ อันที่จริงแล้วภาษาอังกฤษยังใช้ “lymphadenopathy” อยู่ ซึ่งมาจาก “disease of lymphatic gland หรือ lymph gland”

จะเห็นได้ว่า ความเป็นมาของศัพท์แพทย์ภาษาไทยนั้นอาจไล่ย้อนกลับไปได้ถึงสมัยรัชกาลที่ ๓ การเขียนหนังสือเพื่อพิมพ์เผยแพร่ และใช้ในการเรียน

ตารางที่ ๓. ตัวอย่างเทียบศัพท์แพทย์ในยุคต่าง ๆ

ศัพท์ภาษาอังกฤษ	บัญญัติศัพท์แพทย์ ๒๔๘๗ ^{๑๐}	พจนานุกรมศัพท์แพทย์ ราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๐๘ ^{๑๑}	ศัพท์แพทยศาสตร์ ราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๔๗ ^{๒๔}
abortion	การแท้ง	การแท้ง, การทำให้แท้ง	๑. การแท้ง ๒. การทำให้แท้ง
abortion, criminal	การแท้งอาญา	การทำให้แท้งโทษอาญา, การรื้อดลูก	การทำให้แท้งผิดกฎหมาย, การรื้อดลูก
abortion, incomplete	การแท้งไม่เต็มที	การแท้งค้าง	การแท้งค้าง
abscess	โพรงหนอง	ฝี, โพรงหนอง	ฝี, โพรงหนอง
acute	เฉียบพลัน	(โรค) ปัจจุบัน, เร็วแรง	(โรค) ปัจจุบัน, เฉียบพลัน
adult	ผู้เต็มวัย	เต็มวัย, ผู้เต็มวัย, ผู้ใหญ่	๑. เต็มวัย ๒. ตัวเต็มวัย, ผู้ใหญ่
anemia	โรคเลือดจาง	เลือดน้อย, เลือดจาง	ภาวะเลือดจาง
analgesic	ยาแก้เจ็บ	ยาระงับปวด	๑. ยาระงับปวด ๒. ไม่รู้เจ็บ
anasarca	อเนซาร์กา	การบวมทั้งตัว, มานทะเลลุน	การบวมทั้งตัว, มานทะเลลุน
anastomosis	การต่อช่อง, ช่องต่อ	การเชื่อมประสาน	การเชื่อมประสาน, การต่อ
anesthetic	ยาระงับรู้สึก	ยาชา	ยาระงับความรู้สึก
antipyretic	ยาระงับความร้อน	ยาลดไข้	ยาลดไข้
antiseptic	อันติเซ็ปติก	ยาระงับเชื้อ	สารระงับเชื้อ
anus	ทวารหนัก	ช่องทวารหนัก	ทวารหนัก
arrhythmia	ความไร้จังหวะ, อารริทเมีย	ภาวะหัวใจเสียจังหวะ	ภาวะหัวใจเสียจังหวะ
asphyxia	อัสฟิกเซีย	อัสฟิยกเซีย, อากาศหายใจไม่ออก	ภาวะขาดอากาศหายใจ
atrophy	ซูบซาม (ซูบทราม)	ความเหี่ยว, ความฝ่อลีบ	การเหี่ยว, การฝ่อ, การลีบ

การสอน ตลอดจนการออกวารสารทางการแพทย์โดยเฉพาะจดหมายเหตุทางแพทย์และสารศิริราชซึ่งมีประวัติความเป็นมาที่ยาวนานล้วนเป็นสิ่งหล่อหลอมให้เกิดหลักการบัญญัติศัพท์แพทยศาสตร์ของราชบัณฑิตยสถานในปัจจุบัน นอกจากนี้ความทุ่มเทในการบัญญัติศัพท์แพทย์ที่ศาสตราจารย์ นายแพทย์อวย เกตุสิงห์ได้เป็นผู้ริเริ่มวางรากฐานงานนี้ไว้ทำให้เกิดพจนานุกรมศัพท์แพทย์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน และศัพท์แพทยศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถานในที่สุด ซึ่งถ้าไม่มีท่านแล้ว พจนานุกรมศัพท์แพทย์คงเกิดเป็นรูปเล่มขึ้นมาได้ยาก คงต้องล่าช้ากว่านี้เป็นแน่แท้ บทความชิ้นนี้ขออุทิศให้แก่อาจารย์เนื่องในโอกาสครบรอบ ๑๐๐ ปี วันเกิดของอาจารย์ในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ นี้

กิตติกรรมประกาศ

ผู้เขียนขอขอบคุณ คุณนาถอนงค์ ศรีจินดา, คุณบุญเรือน กัลยาณเมธี และเจ้าหน้าที่หอสมุดศิริราชทุกท่านที่ให้ความช่วยเหลือในการค้นหาเอกสารสำหรับใช้อ้างอิงในการเขียนบทความนี้

เอกสารอ้างอิง

๑. ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมศัพท์แพทย์ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน. พิมพ์ครั้งที่ ๑. พระนคร: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๐๘.
๒. อวย เกตุสิงห์. การเขียนทับศัพท์คำแพทย์: หลักการและเหตุผล. ใน: ประทีน วิริยะวิทย์, บรรณาธิการ. การใช้ภาษาไทยทางวิทยาศาสตร์การแพทย์. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไพศาลศิลป์การพิมพ์, ๒๕๒๘:๒๘๕-๒๘๗.

๓. บันทึกการเสด็จพระราชดำเนินพระราชทานกระแสพระราชดำริ เรื่อง ปัญหาการใช้ภาษาไทย ในการประชุมทางวิชาการ ชุมนุมภาษาไทย คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ณ ห้องประชุมคณะอักษรศาสตร์ เมื่อ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๐๕. ใน: สุจิตร์ กลิ่นเกษร, นิตยา กาญจนะวรรณ. วิทย์ทัศน์พระองค์วรมนฯ: ครบ ๑๐๐ ปี วันประสูติ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๔๔. กรุงเทพฯ: มูลนิธิราชประชานุเคราะห์-วรวรรณ, ๒๕๔๔:๖๗-๑๐๕.
๔. สุด แสงวิเชียร. ประวัติของศัพท์ในวิชากายวิภาควิทยา. ราชบัณฑิตยสถาน สำนักวิทยาศาสตร์ เล่มที่ ๑ มิถุนายน ๒๕๘๗ ปีที่ ๑. (นำมาตีพิมพ์อีกครั้งในหนังสือ “๗๐ ปี ราชบัณฑิตยสถาน” โดยราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน ๒๕๕๗:๒๖๑-๒๕๒)
๕. เจริญ อินทรเกษม. ประวัติราชบัณฑิตยสถาน ใน: หนังสือ “๕๐ ปี ราชบัณฑิตยสถาน ๑๑ มีนาคม ๒๕๒๗” กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๒๗.
๖. ภูเก็ต วาจนนท์. ข้อคิดเห็นเกี่ยวกับการทับศัพท์. สารศิริราช ๒๕๒๖: ๓๕:๑๐๑๕-๓๑.
๗. เพ็ญแข คุณาเจริญ. การบัญญัติศัพท์: การเขียนทับศัพท์ภาษาต่างประเทศเป็นภาษาไทย. ใน: ประทีป วิริยะวิทย์, บรรณาธิการ. การใช้ภาษาไทยทางวิทยาศาสตร์การแพทย์. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์ไพศาลศิลป์การพิมพ์, ๒๕๒๘:๗๖-๗๗.
๘. ส. พลายน้อย. หมอปลัดเล. สำนักพิมพ์พิมพ์คำ กรุงเทพฯ ๒๕๔๘.
๙. สมชาย ลูวิระ. หนังสือตำราแพทย์ภาษาไทย: ข้อมูลบางประการ. สารศิริราช ๒๕๑๗:๒๖:๑๔๐๔-๑๔.
๑๐. Bradley DB. ตำราปลูกฝีโค: ให้กันโรคหัดพิษไม่ให้ขึ้นได้ (Treatise on Vaccination comprising a narrative of the introduction and successful propagation of vaccine in Siam - 1840 & 1844), 2nd ed. Bangkok: A. B. C. F. M. Press, 1845. (ปรากฏอยู่ในภาคผนวกของหนังสือ “หมอปลัดเล” โดย ส. พลายน้อย สำนักพิมพ์พิมพ์คำ กรุงเทพฯ ๒๕๔๘.)
๑๑. Bradley DB. คำภีร์ครรภ์รักษา, แปลย่อความออกจกคำภีร์ครรภ์รักษาแห่งแพทย์หมออเมริกา (Treatise on midwifery), 1st ed. Bangkok: A. B. C. F. M. Press, 1842.
๑๒. บุษบา ประภาสพงศ์และคณะ, บรรณาธิการ. “สัพพะ พะจะนะ พาสา โท” โดย ขง-บาดิสต์ ปาลอกัว. กรุงเทพฯ: สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ, ๒๕๔๒.
๑๓. George Brady McFarland, M.D. Thai-England Dictionary. Bangkok: Bangkok Times Press, 1941.
๑๔. นันทวัน นุชยะประภัศร, บรรณาธิการ. ศัพท์แพทย์ไทย. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: สำนักงานข้อมูลสมุนไพร คณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๔๖.
๑๕. หมอแฮน แอด คิม ชัน. แพรกติกสออฟเมดิซิน. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ศุภการจำรูญ, ๒๕๕๕.
๑๖. จดหมายเหตุทางแพทย์ของสภากาชาดสยาม (จพสท.) ๒๕๖๑
๑๗. การบัญญัติศัพท์แพทย์. จพสท. ๒๕๖๕:๕(๓):๑๕๑-๑๕๒.
๑๘. บอกรแก้คำผิด. จพสท. ๒๕๖๖:๖(๑):๖.
๑๙. การบัญญัติศัพท์แพทย์. จพสท. ๒๕๖๗:๑๒(๓):๒๑๔-๒๑๗.
๒๐. ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คพับลิเคชันส์, ๒๕๔๖.
๒๑. สัญญา สุขพนิชนันท์. “พยาธิวิทยา (pathology)” – คำที่ไม่ปรากฏในพจนานุกรมไทย. สารศิริราช ๒๕๔๘:๕๗:๓๖๔-๓๖๕.
๒๒. สัญญา สุขพนิชนันท์. “พยาธิ (ความเจ็บไข้)” หรือ “พยาธิ (ปรสิตร)” – ความสับสนที่ยังคงอยู่. สารศิริราช ๒๕๔๘:๕๗:๕๗๕-๕๗๕.
๒๓. บรรเจิด อินทุจันทร์นง. ราชสกุลพระบรมราชวงศ์จักรี. กรุงเทพฯ: องค์การข้าของคุรุสภา. ๒๕๓๕:๔๗๕-๔๘๗.
๒๔. จันทก ทองประเสริฐ. พระผู้ทรงจุดประทีปให้ราชบัณฑิตยสถาน. ใน: สุจิตร์ กลิ่นเกษร, นิตยา กาญจนะวรรณ. วิทย์ทัศน์พระองค์วรมนฯ: ครบ ๑๐๐ ปี วันประสูติ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๔๔. กรุงเทพฯ: มูลนิธิราชประชานุเคราะห์-วรวรรณ, ๒๕๔๔:๕๗-๖๖.
๒๕. วัลลภากร วรวรรณ. รายงานผู้แทนสมาคมในการบัญญัติศัพท์วิทยาศาสตร์. จพสท. ๒๕๖๔:๑๔(๔):๗๒๗-๗๓๔.
๒๖. เต๋อ สนิทวงศ์. บรรณาธิการแถลง. จพสท. ๒๕๖๘:๑๘(๓):พิเศษ ก-ฆ.
๒๗. เสฐียรโกเศศ. เรื่องบัญญัติศัพท์ (เขียนอย่างปากกาพาไป). ใน: พระยามานวราชเสวี, ผู้รวบรวม. ชุมนุมนิพนธ์เพื่อถวายพระเกียรติแด่พลตรีพระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนครสวรรค์พงษ์ประพันธ์ เล่ม ๑ พิมพ์ครั้งที่ ๑ กรุงเทพฯ: องค์การข้าของคุรุสภา, ๒๕๑๓:๑๗๖-๑๕๘.
๒๘. อารี แสงสว่างวัฒนะ. โรคจิตตคติชizophrienia (Schizophrenia) หรือโรคจิตเภท. จพสท. ๒๕๖๘:๑๘(๖):๗๔๓-๗๕๐.
๒๙. ราชบัณฑิตยสถาน. ศัพท์แพทยศาสตร์ อังกฤษ-ไทย ไทย-อังกฤษ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (แก้ไขเพิ่มเติม). พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๗.
๓๐. ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่องบัญญัติศัพท์ ฉบับที่ 3. (ศัพท์แพทย์) ราชกิจจานุเบกษา เล่ม 61 ตอนที่ 8 วันที่ 1 กุมภาพันธ์ 2487 หน้า 174-241. (อักษรวิธีและตัวเลขตามต้นฉบับเดิม)